

Ü l e v a a d e

- - - - -

Keelega peabki olema alati midagi lahti

Piret Kriivan

„Keelesaate” toimetaja

„Keelega on alati midagi lahti.” Usun seda Mari Tarandi mõtet rohkem kui väidet, et keelega ei ole mitte midagi lahti, kuna keel areneb pidevalt ja igäüks leiab oma keele. Ma ei tea, mida mõtles Richard Kress, GAG-i eesti keele ja kirjanduse õpetaja, kes tegi Eesti raadios 1928. aastal päris esimesed keelesaated. Aga arvestades iseloomustust, mille õpilased kooli kodulehel on andnud, ja tema eluaega iseseisvuse esimestel aastakümnetel, kui keelt hoolega korrastati, arvas ka tema usutavasti, et keelt tuleb tingimata harida.

Ilmar Sikemäe, 1935. aasta vilistlane meenutab: „R. Kress oli keeleuueenduse pooldaja ja keele-Aaviku isiklik sõber. Seepärast ehtisid tema kõnet *-nd* ja *-tet*, nagu *õppind* ja *kirjutet*, ning paljud uudissõnad. Tahvlile kirjutades kasutas ta alati soomepärasest *y*-aabet. Ei olnud siis ime, et õppureile said omaseks tolle ajal uudissõnad *kolp*, *lünk*, *malbe*, *siiras*, *evima* jne. Meie kaustikuis hakkas võimutsema *y* (*fyysika*, *polyyp*, *yrgaeg*).”

Richard Kressi raadio keeletunde ei olnud kokku siiski kuigi palju, näiteks 1930. aastal läks eetrisse vaid 14 saadet, kokku kaheksa tundi. Seejärel oli keelesaadetes paus ja uuesti seisis emakeel raadiokavas alles aastail 1935–1940.

Kindlasti haris keelt ja kuulajat legendaarne keelemees Henn Saari, kelle hääl jõudis ilmselt igasse eesti kodusse. Kui Henn Saari 1969. aastal „Keeleminuteid” alustas, siis olla temalt palutud, et ta räägiks keelest ja räägiks midagi praktilist, mis kõiki huvitab. 30 aastat jutti üks kord kuus tegi Henn Saari keelehooldetööd. Henn Saari rääkis

kuulajatele oma humoorikal moel küll käänamisest ja pööramisest, küll uudissõnadest ja etümoloogiast, eesnimedest ja perekonnanimedest, küll keeltest maailmas ja uuemal ajal ka keelepoliitikast Eestis. Ja mitte selleks, et tegeleda tähenärimisega, nagu nüüd, hoopis teistsuguses ajas võib tunduda. Õigest keelest ja õigest kirjast kinnihoidmine, mõnikord ka kümne küünega, oli kinnihoidmine oma identiteedist ja vaikne vastupanu sovetiseerimisele. Keeleteadlase enda sõnade järgi tegi ta keelesaadet selleks, „et rahval oleks korralik ja tarvitamiskõlbulik vahend mõtlemiseks, suhtlemiseks ja mõtete vormistamiseks nüüd ja tulevail päevil”.

Henn Saari „Keeleminutid” olid kõlanud eetris iga kuu viimasel pühapäeval 25 aastat ilma vaheta, kui 5. jaanuaril 1994. aastal oli esimest korda eetris „Keelekõrv”¹ Mari Tarandi juhtimisel. Kuulajate suur huvi keeleküsimuste vastu tõi taasisesseisvunud Eestis raadioeetrisse keelesaate, et aidata kuulajat, eesti keele kõnelejat. Laienenud teemade ring keeleküsimustest keeleüritusteni ning arvukad keeleinimesed, kes saates esinesid, hoidsid kuulaja oma kütkes ja said elavat vastukaja. Mari Tarandi tööd jätkas 2005. aastal Maris Johannes ja seejärel Mart Ummelase „Keelesõnum”².

Uute saatejuhtidega tulid 2011. aasta sügisel „Keelesaade”, mis on eetris pühapäeviti kell 15.05, ja 2012. aasta jaanuarist „Keelesäuts”, mida võib kuulata esmaspäeva hommikuti 7.25. „Keelesäutsus” analüüsivad Tartu Keelehooldakeskuse koordineerija Egle Pullerits ja Postimehe keeletoimetaja Maris Jõks keelekasutust meie avalikus keeleruumis ja annavad nõu. Egle Pullerits ütleb oma töö kohta nii: „Püüan keelekorraldust, täpsemini selle praktilist elluviimist ehk keelehoolet, kuulajale lähemale tuua ja lähemal hoida. Proovin teha nii, et üksikute nõuannete taustal seisaks mõistlik ja tänapäevane vaade keelele kogu selle rikkuses ja mitmekesisuses, kus siiski on „mõned” reeglid ja kõik ei ole teps mitte „vabaks lastud”. Ma ei taha olla kuri näpuviibutaja, kes teab paremini, vaid pigem tahaksin kuulajat kaasa kutsuda – mõtisklema neil teemadel edasi, sest poolteist-kaks minutit, mis on ühe „Keelesäutsu” pikkus, ei anna võimalust väga pikaks aruteluks.”

¹ „Keelekõrva” saadet saab järelkuulata aadressil <http://vikerraadio.err.ee/kuularhiiv?saade=32&kid=74>

² „Keelesõnumi” saadet saab järelkuulata aadressil <http://vikerraadio.err.ee/kuularhiiv?saade=282&kid=233>

„Keelesaates”³, mida kuulab otse-ee-trist ligi 40 000 inimest, on ruumi ja aega laiemalt käes. See uus keelesaade räägib nii õigekirjast kui ka õigest hääldusest, eesti keelest üldisemaltki, teistest keeltest eesti keele sees, aga ka teistest keeltest tema ümber; keelereeglitest ja keelepoliitikast; eesti keelest ajas ja ruumis. Ja räägitakse mitte ainult eesti, vaid ka teistest keeltest. Juttu on kõigest, mis aitab meil paremini mõista, missuguses maailmas elab ja areneb eesti keel. Värskema pilguga saab vaadata meie muredele ja miks mitte ka rõõmudele, kui on kuulatud saated ungari keeleteadlase János Pusztyaga, liivlase Valt Ernštreiti, hiina keele lektori Katja Koortiga või saadud osa arutelust Raimo Raagiga rootsi keelepoliitika üle.

Laiemad teadmised keelte käekäigust, omavahelistest suhetest, rahvuskeelte ülesannetest meil ja mujal aitavad ehk mõista ka seda olukorda, milles parajasti on eesti keel, ning keelekasutajal otsustada selle üle, millest on siiski parem kinni hoida ja millel võib minna lasta.

Et igaüks leiaks oma keele, selleks peabki keelega midagi lahti olema. Henn Saari hindas oma keeleoskust neljaga. Kindlasti rääkis ta eesti keelt 5+ peale. Kui me ennast neljaga hindame, kui me arvame, et meil on veel vaja õppida ja oma keelt harida, aga teised panevad meile hindeks „viie”, siis ei ole meie keelega midagi lahti, siis on keel heades kätes.

---

³ „Keelesaadet” saab järelkuulata aadressil <http://vikerraadio.err.ee/saade/keesaade>